

לקט מדרשים מקהלת רבה

הבל הבלים אמר קהלת (קהלת א ב)

ר' הונא בשם ר' אחא אמר: דוד אמר דבר אחד ולא פירשו, ופירשו שלמה בנו. שלמה אמר דבר אחד ולא פירשו, ופירשו דוד אביו. דוד אמר "אדם להבל דמה", לאיזה הבל? אם להבל של תנור, יש בו ממש. אם להבל של כירה, יש בו ממש. בא שלמה בנו ופירש "הבל הבלים אמר קהלת". ר' שמואל בר נחמן שונה אותה בשם ר' יהושע בן קרח: (משל) לאדם ששופת שבע קדרות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו, והבל של עליונה אין בו ממש! שלמה אמר "כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשם כצלו", באיזה צל? אם כצלו של כותל, יש בו ממש. אם כצלו של דקל, יש בו ממש. בא דוד ופירש "ימיו כצל עובר".¹ ר' הונא בשם רב אחא: כאותו עוף שעובר וצילו עובר איתו. שמואל אמר כצלו של דבורים שאין בו ממש של כלום.²

כל הדברים יגעים (קהלת א ח)

"כל הדברים יגעים" - דברי אומנות מוגעים.³ ר' אליעזר בשם חנינא בריה דר' אבהו הוה אמר: מעשה באשה אחת שהולכה את בנה אצל הנחתום בקיסרין. אמרה לו: לָמַד את בני אומנות. אמר לה: יָשָׁב אצלי חמש שנים ואני מלמדו חמש מאות מינין בחיטה. ישב אצלו ה' שנים וְלָמַדוּ חמש מאות מינין בחיטה. ואמר לה: ישב אצלי ה' שנים אחרות ואני מלמדו אלף מינין בחיטה ... ועוד ר' אליעזר בשם ר' יוסי אמר: מעשה באותה אשה בקיסרין שהולכה את בנה אצל אחד פרכוניס,⁴ אמרה לו: למד את בני אומנות. אמר לה: ישב אצלי ארבע שנים ואני מלמדו מאה מינין בביצה. וישב אצלו ארבע שנים ולמדו מאה מינין בביצה. אמר לה: ישב עמי ד' שנים אחרות ואני מלמדו מאה מינין אחרים בביצה. שמע רבי ואמר: לא ראינו טובה מימינו.⁵

וְנַתַּי אֶת לְבִי לְדְרוֹשׁ וְלְתוֹר בְּחֻמָּה ... הוּא עֵינֵן רַע נִתֵן אֱלֹהִים לְבִנֵי הָאָדָם לְעֹנוֹת בּוֹ: (קהלת א יג)
רבי חוניא פתר הפסוק בנביאים וכתובים. שאילו זכו ישראל לא היו קורין אלא חמישה חומשי תורה - חמישה ספרים בלבד.⁶ וכלום ניתנו להם נביאים וכתובים אלא שיהיו יגעים בהם ובתורה ועושים מצוות וצדקות כדי לקבל עליהם שכר טוב. רבנן אמרין: ואף על פי כן "לענות בו" - מקבלים עליהם שכר כחמישה ספרי תורה.⁷

כִּי בְרַב חֻמָּה רַב כְּעַס וְיִוְסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכָאֹב: (קהלת א יח)

כי ברב חכמה רוב כעס, כל זמן שאדם מרבה בחכמה מרבה בכעס, וכל זמן שהוא מרבה בדעת מרבה בייסורים. אמר שלמה: ע"י שהרביתי בחכמה - הרביתי בכעס, וע"י שהרביתי בדעת - הרביתי בייסורים. רב אמר: תלמיד

¹ זה החצי השני של הפסוק "אדם להבל דמה" שהובא לעיל, תהלים קמד פסוק ד.

² אין ספק שהפסוקים המצוטטים במדרש זה ואולי המדרש עצמו עמד לנגד מי שחיבר את תפילת נתנה תוקף: "כחציר יבש ... כצלו עובר וכענן כלה וכו'". ומכאן הקשר לאחור בלוח השנה, לימים הנוראים. אבל ברור שעיקר הקשר הוא לחג הסוכות בו אנו קוראים את קהלת ויושבים בסוכה שעם כל ארעיותה עדיין יש בה צל של ממש ודין הוא שתהא צילתה מרובה מחמתה. ואפרופו הבל הבלים, ראו דברינו [הבל השבת](#) בפרשת בראשית.

³ לאחר שבדרשה הקודמת שם הוא אומר: דברי בטלה מייגעים.

⁴ רב אומן בבבלי. מאסטר שף בימינו.

⁵ העיסוק במלאכה ובאומנות הוא לכאורה דבר מייגע. כל כך הרבה שנים להיות שוליה של אופה או טבח! ודברי תורה? גם הם מתישים (מסכת כלה רבתי ה ב). ראו בהמשך המדרש שם: "כל הדברים יגעים - אפילו דברי תורה מיגעין את האדם". נראה שיגיעה איננה בהכרח דבר שלילי ויכולה להעיד גם על התחכום שבעשייה ורמת הידיעה הנדרשת לעשותה. "יגעתי ומצאתי תאמין" (מגילה ו ע"ב). כך אנחנו גם לומדים מתגובתו התמציתית של רבי שמביעה הערכה לתחכום הרב בדבר לכאורה פשוט של אפיית לחם או מאכלי ביצה, ובה בעת מביע צער על שלא זכה לדרגות תחכום כאלה. ראו ציטוט של מדרש זה גם באיכה רבה פרשה ג על הפסוק: "נשיתי טובה". ראו גם הגלוסקאות שהכין רבי עקיבא לטורנוסרופוס במדרש תנחומא תזריע ז (בדברינו [מעשה בשר ודם ומעשה שמים](#), פרשת בראשית). האם נוכל לראות במדרש זה גם אנטיתזה למדרש הקודם? לא הכל הבל הבלים. יש גם מבט אחר על החיים. לחם מאפה טוב וחביתה מהבילה לצידו, אינם הבל באותו רגע. אך גם לכך לא זכינו, אומר רבי.

⁶ ובמקבילה בגמרא נדרים כב ע"ב נוסף ספר יהושע שהוא מעין המשך לספר דברים ובו מימוש ההבטחות שבחמישה חומשי התורה: "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא? כי ברוב חכמה רב כעס". מסבירים הפרשנים: כל החכמה הטמונה בספרות הנביאים והכתובים באה בשל הכעס על חטאי ישראל. ושמרון אמר: "מעז יצא מתוק".

⁷ ראו מדרש תהלים א ב בהשוואה של חמישה הספרים של דוד (תהלים) כנגד חמישה הספרים של משה. ואנו שעוסקים במדרשים על נביאים וכתובים, מקווים שגם אנו מקבלים שכר. ראו שבחי בעל האגדה בקהלת רבה ו ב: "חכם בעיניו איש עשיר זה בעל תלמוד, ודל מבין יחקרנו זה בעל אגדה". ראו דברינו [בשבחה של האגדה](#) בפרשת עקב. ועדיין יש להבין דרשה זו מה פשרה. ראו בגמרא מגילה יד ע"א שכל הנביאים שהתנבאו לישראל לא הועילו להחזירם בתשובה כמו הסרת טבעת אחשוורוש שניתנה להמן.

חכם אין צריך התראה.⁸ א"ר שמואל בר נחמן: ככלי פשתן הדקין הבאים מבית שאן. אם נתפחמו אחד מהן בכמה דמין הוא עשוי.⁹ כלי פשתן הגסין הבאין מארבל, אם פחמו אחד מהן מה הן ומה דמיהן? משל למה הדבר דומה: לשנים שנכנסו לחנות, אחד אכל פת קיבר וקטנית ואחד אכל פת נקיייה ובשר שמן ושתה יין ישן ומיני אגרטון ויצא חולה.¹⁰ דין אכל מילין קלילין ואיתנזק, ודין אכל מילין בורין ולא איתנזק.¹¹ כך, ראית מימך חמור עוית עליו, גמל עוית עליו? אלא איכן היסורין מצויין בבני האדם. תני ר' ישמעאל: לפום גמלא שיחנא.¹²

הגְדַלְתִּי מַעֲשֵׂי ... עֲשִׂיתִי לִי גְנוֹת וּפְרָדְסִים ... הֲרֵבָה הִיָּה לִי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם: (קהלת פרק ב)¹³
 א"ר חייא בר נחמיה: וכי אין הכתוב מודיענו אלא עשרו של שלמה?¹⁴ הא אין מדבר אלא בדברי תורה. "הגדלתי מעשי", הדא ההוא דכתיב: "והלוחות מעשה אלהים המה" (שמות לב טז). "בנית לי בתים" - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. "נטעתי לי כרמים" - אלו שורות של תלמידי חכמים שהם יושבין שורות שורות ככרם. כדתן: "זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה",¹⁵ וכי כרם היה? אלא אלו תלמידי חכמים שיושבין שורות שורות ככרם. "עשיתי לי גנות ופרדסים" - אלו משניות גדולות כגון משנתו של ר' חייא רבה ומשנתו של ר' הושעיא רבה ומשנתו של בר קפרא. "ונטעתי בהם עץ כל פרי" - זה התלמוד שכלול בהם. "עשיתי לי ברכות מים", ר' חייא רבה אמר: אלו הדרשות.¹⁶ "להשקות מהן יער צומח עצים", אלו התינוקות שהם למדים. ר' נחמן אמר: זה התלמוד, להשקות מהם יער צומח עצים, אלו תלמידי חכמים שהם למדים.¹⁷

אֵת הַכֹּל עָשָׂה יְפֵה בַעֲתוֹ (קהלת ג יא)¹⁸

"את הכל עשה יפה בעתו", א"ר תנחומא: בעונתו נברא העולם, לא היה ראוי להבראות קודם לכן, אלא לשעתו נברא, שנאמר: "את הכל עשה יפה בעתו". א"ר אבהו: מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר: דין הניין לי, יתהון לא הניין לי. ר' אלעזר אומר: זה הפתח פתוח עד התהום, שנאמר: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". (בראשית א לא).¹⁹

⁸ משום שהוא יודע את ההלכה ויודע שהוא עומד לעבור עבירה. מה שנקרא בפי חז"ל: "מותרה ועומד הוא" (בבא בתרא כא ב).
⁹ הפסד כספי גדול. בית שאן הייתה ידועה באיכות כלי הפשתן שלה. ראו ירושלמי קידושין פרק ב הלכה ד בדיו הנודר מבגדים צבעוניים: "אמר רבי זעירא: כלי פשתן הדקים הבאין מבית שאן ככלי צבועין הן".
¹⁰ אגרטון הוא יין חדש, בוז'ולה. בקיצור, מי שאוכל תפנוקים רגיש יותר לכאב בטן ומחלות מעיים.
¹¹ זה אכל דברים קלים ומעודנים וניזוק וזה אכל דברים "בורים" פשוטים ולא ניזוק. ראו הסיפור [השניים הטובות](#) של עגנון, על המפגש עם אנשי ירושלים מהיישוב הישן שהאריכו ימים בשל מאכלם הפשוט והצנוע.
¹² הביטוי האחרון פירושו: לפי חזק האדם או הבהמה - מעמיסים עליהם. (שיחנא הוא חום המסמל מאמץ). בהמשך להערה 6 בה הזכרנו את המאמר: "ברוב חכמה - רוב כעס". נגררנו למדרש זה בו קהלת שעסק הרבה בחכמה מביע את תסכולו מהעיסוק בה. והוסיף ואמר: "יוסיף דעת - יוסיף מכאוב". "כעס" ו"מכאוב" בהבנתנו זה תסכול מן שכל שאתה לומד ומחכים, אתה מבין כמה שאתה בעצם לא יודע ולא מבין. ובה בעת, האחריות עליך והחשיפה שלך למעידות (השבריריות) רק הולכות וגדלות. מה שכמובן לא מנע מקהלת ומכל החכמים 'המתוסכלים' להוסיף ולחקור בחכמה. אגב, מדרש זה נמצא גם בבראשית רבה יט א על הפסוק: "והנחש היה ערום" ונראה שהועתק משם לכאן. ושם המכאוב הוא האכילה מעץ הדעת טוב ורע.
¹³ פרק ב בקהלת מכיל את רוחו העולה והיורדת של קהלת, הנועה בתזוית בין הערצת החכמה והשוואתה לסכלות, בין תענוגות החיים ובין הרגשת ההבל שבהן, בין השמחה וההנאה ובין העצבות על זמניותם ואפסותם. כדאי מאד לקרוא פרק זה במלואו. אנחנו תפסנו רק פסוק או שניים ממנו ובכיוון המדרש.
¹⁴ וכי בא הכתוב להודיע לנו את עושרו של שלמה? זו מטרת הספר? וכי אין אנו יודעים זאת ממקומות אחרים?
¹⁵ מסכת כתובות פרק ד משנה ו בדיון על מזונות וירושת הבנים והבנות.
¹⁶ האגדה נמשלה במים שהם שווים לכל נפש. ראו שוב דברינו [בשבח האגדה](#) בפרשת עקב.
¹⁷ רב נחמן חוזר לפסוק "עשיתי לי ברכות מים וכו'" ודורש משם ואילך לא על האגדה (העממית) ולימוד התינוקות, אלא על התלמוד ותלמידי החכמים. דרשה זו היא דוגמא לדרשות רבות בקהלת רבה ובשרי השירים רבה, בהן חכמים בונים את הקומה שלהם על פסוקי הכתובים. וכי באמת שלמה מספר לנו כאן על גנות ופרדסים, ברכות מים וכרמים שהרבה לבנות ולטעת? (ראו שם בהמשך הפרק: "כְּנִסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב וְסִגְלֵת מְלָכִים וְהַמְדִינֹת עֲשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְשָׂרֹת וְתַעֲנוּגֹת בְּנֵי הָאָדָם שְׂדֵה וְשָׂדוֹת"). וכדברי ר' חייא בראש הדרשה: וכי בא הכתוב להודיענו עושרו של שלמה? על כרחך, שהכל מדבר בדברי תורה. מדרש זה מלמד אותנו הרבה על התפתחות התורה שבע"פ למן הלוחות ועד התלמוד, כולל 'משניות גדולות' שלא זכו להיכלל במשנה של רבי ונכנסו לתוספתא ולברייתות חיצוניות שמצוטטות לרוב בתלמודים.
¹⁸ הפסוק המלא הוא: "אֵת הַכֹּל עָשָׂה יְפֵה בַעֲתוֹ גַם אֵת הַעֵלֶם יָתֵן בְּלִבָּם מִבְּלֵי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֵת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֵאשִׁית וְעַד סוֹף", שהוא פסוק "קהלת" קלאסי של רעיונות מעמיקים וסותרים. לחלק הפסוק ["גם את העולם נתן בליבם"](#) כבר הקדשנו דף מיוחד בקהלת. כאן, נתמקד בחלק הראשון "את הכל עשה יפה בעיתו", האמנם?
¹⁹ עד כאן בדומה לבראשית רבה ט ב (לקוח משם כנראה) בתוספת המשפט הקשה של ר' אלעזר "זה הפתח פתוח עד התהום" שהתקשו בו הפרשנים, אבל בפשטות בא לחבר בין הפסוק בקהלת והפסוק בבראשית. שניהם פסוקים חיוביים לכאורה: "הכל עשה יפה בעיתו", "והנה טוב מאד", אבל בקריאה מדוקדקת קביעות אלה רק מחזקות את דרשת ר' אבהו על העולמות שנבראו קודם לכן ואבדו. עצם ההכרזה של הקב"ה על העולם הנוכחי כטוב מאד, עצם הקביעה של קהלת שעולם זה נברא בעיתו, פותחות פתח עד תהום ארעיות העולם בו אנו מצויים. ראו בהמשך בראשית רבה הנ"ל: "כך אמר הקב"ה לעולמו: עולמי, עולמי, הלוי תהי מעלה

אילו²⁰ אחר אמר "את הכל עשה יפה בעתו", הייתי אומר: זה שלא אכל פרוסה מימיו הוא אומר "את הכל עשה יפה בעתו"?²¹ אלא שלמה לפי שכתוב בו: "ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת וגו'" (מלכים א ה כ), לזה נאה לומר את הכל עשה יפה בעתו! דבר אחר: אילו אחר אמר: "הבל הבלים אמר קהלת וגו'" הייתי אומר זה שלא קנה לו ב' פרוטות מימיו הוא פירת²² בממונו של עולם ואומר הבל הבלים?²³ אלא זה שלמה שכתוב בו: "ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים" (מלכים א י כז) ... "אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה" (דברי הימים ב ט כ) - לזה נאה לומר: "הבל הבלים" ... ראה העולם והעתיד להיות בסופו.²⁴

"וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאָרָא אֶת כָּל הָעֹשִׂים ... וְהִנֵּה דִמְעַת הָעֹשִׂים וְאִין לָהֶם מִנְחָם" (קהלת ד א)

ר' יהודה אומר: אלו הקטנים הנגזים בחייהן בעון אבותם בעולם הזה. לעתיד לבוא הם עומדין בצד חבורה של צדיקים ואבותיהם בצד חבורה של רשעים, והם אומרים לפניו: רבש"ע כלום מתנו אלא בעון אבותינו, יבואו אבותינו בזכותינו...²⁵ באותה שעה אליהו זכור לטוב יושב ומלמד סניגוריא, ואומר להם: אמרו לפניו: רבש"ע, אי זו מדה מרובה? מדת הטובה או מדת הפורענות? אמר: מדת הטוב מרובה ומדת הפורענות מעוטה.²⁶ ר' חנינא פתר קרייה²⁷ בהרוגי מלכות שהם באים לחיי עול הבא אף על פי שאינן מתוודים ... רבנן פתרון קרייה באומות העולם: "והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם". אמר הקב"ה: עלי להתוכח עמהם דכתיב: "גִּאֲלֹם תִּזְק ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת רִיבָם" (ירמיהו פרק נ פסוק לד). דניאל חייטא²⁸ פתר קרייה בממזרים. ... זה הבא על הערוה והולידו - זה מה חטא, וזה מה איכפת ליה? אמר ר' יהודה בן פזי: אפילו הממזר בא לעולם הבא, דכתיב: "והנה דמעת העשוקים וגו'". אמר הקב"ה: לפי שבעולם הזה הם פסולים, אבל לעתיד לבא אמר זכריה: אנא חמיתה אילו כורסין,²⁹ שנאמר: "והנה מנורת זהב כולה וגו' ושנים זיתים עליה וגו'". (זכריה ד ב).³⁰

כְּאֲשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשָׂבָא (קהלת ה יד)

גניבא אמר: (משל) לשועל שמצא כרם והיה מסויג מכל פינותיו. והיה שם נקב אחד וביקש להיכנס בו ולא היה יכול. מה עשה? צם שלושה ימים עד שכחש ותש ונכנס באותו הנקב. ואכל ושמן. בקש לצאת ולא יכל לעבור כלל. חזר וצם שלושה ימים אחרים עד שכחש ותשש וחזר למה שהיה - ויצא. כשיצא, הפך פניו והסתכל בו.

חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו". והרי זה בדיוק מה שהקב"ה אומר במדרש לעיל בשעת השלמת בריאת העולם הזה: דין הניין לי, יתהון לא הניין לי - זה הנאה לי ואותם לא היו הנאה לי.
²⁰ כאן התחלנו פיסקה - דרשה חדשה, אבל נראה שהפסוק שבסוף הפיסקה - דרשה הקודמת: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", משמש לשתי הדרשות - לסופה של הקודמת ולראשיתה של דרשה זו.
²¹ הוספת סימן השאלה היא באחריותנו. יש שקוראים בלי סימן שאלה, היינו שאמירה זו היא מתוך עולמו הצר של העני.
²² פחת? ויש משאירים פירת ומפרשים שהוא מלגלג (על העושר והכסף בעולם), ראו במפרשים.
²³ גם כאן אפשר עם ואפשר בלי סימן שאלה. לנו נראה עם סימן שאלה שהוא סימטרי עם האמירה הקודמת.
²⁴ גם דרשה זו לקוחה כנראה מדברים רבה א ה (או שמא כאן קהלת רבה קדם), אבל החיבור להתל הבלים כולל ראיית סופו של העולם הוא של קהלת רבה ומחבר את שתי הדרשות על "הכל עשה יפה בעיתו" לדרשה פסימים אחת. אומרים שאופטימי סבור שהעולם הנוכחי הוא הכי טוב מכל העולמות - פסימי חושש שזה באמת כך.
²⁵ הקב"ה לא ממחר להסכים והוא אומר להם: אבותיכם חטאו מאחריכם וחטאתיכם מלמדן קטיגור", אבל אליהו בא לעזרת הבנים ולמלמד אותם מה לומר לקב"ה.
²⁶ והקב"ה משבח את הבנים ואומר: "יפה למדתם סניגוריא, יבואו אצלכם". והאבות מצטרפים לבנים בצד הצדיקים. ומסקנת הדרשן היא: "לפיכך חייב כל אדם ללמד את בנו תורה שיצילהו מגיהנם". משמע שהאב בעצם הציל את הבן שהציל אותו.
²⁷ פתר את הפסוק, היינו דרש את הפסוק על דמעת העשוקים על המקרה הבא.
²⁸ דניאל החייט.
²⁹ אני ראיתי וכולו זהב.

³⁰ דמעת עשוקים קשה במיוחד היא זו שבאה לא מאויבים, רשעים וכו' כי אם מכוחה של התורה, היא דמעת הממזרים שאין להם תקנה - אדם שלא עשה שום דבר רע, רק אמו חטאה. הדרשה כאן מקוטעת ונראה שמקורה במדרש ויקרא רבה לב ח על המקלל בפרשת אמור: "דניאל החייט פתר המקרא בממזרים ... והנה דמעת העשוקים - אמותיהם של אלו עברו עבירה ואלו העלובים - מרחקים אותם. אביו של זה בא על הערוה - זה מה חטא? ומה אכפת לו? ואין להם מנחם ... מיד עושקיהם כח - מיד סנהדרין גדולה של ישראל שבאה עליהם מכוחה של תורה ומרחקתם ... אמר הקב"ה: עלי לנחמם. לפי שבעולם הזה יש בהם פסולת, אבל לעתיד לבוא ... כולו זהב נקי. זהו שכתוב: ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה (זכריה ד ב)". ראו דברינו [מעוות לא יוכל לתקן](#) במועד זה. סוף דבר, בדרשה זו שרבים הכתירו בשם "דמעת העשוקים", נותן קהלת פה לכל הדומעים והעשוקים. קהלת פסימי מאד לגבי יכולת החברה האנושית להתגבר על העושה, להושיע את העשוקים ולפרוע מהעושקים. ראו דבריו בפרק ז פסוק ז: "כִּי הָעֹשֶׂק יְהוֹלֵל חָכֵם וַיֵּאבֵד אֶת לֵב מִתְּנָה". ורק הגבוה מעל כולם יכול להושיע: "אִם עֹשֶׂק רָשׁ וְגִזְל מִשְׁפָּט וְצַדִּיק תִּרְאֶה בְּמִדְיָנָה אֶל תִּתְמֶה עַל הַחֹפֶץ כִּי גִבָּה מֵעַל גִּבָּה שִׁמְר וְגִבָּהֵם עֲלֵיהֶם" (פרק ה פסוק ז).

אמר: כרם, כרם! מה טוב אתה ומה טובים הפירות שבתוכך. וכל מה שיש בך נאה ומשובח. ברם, מה הנאה יש ממך? כמו שאדם נכנס לתוכך כך הוא יוצא.³¹

יֵשׁ רְעָה אֲשֶׁר רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְרֵבָה הִיא עַל הָאָדָם: (קהלת ו א)

אמר ר' שמואל בר אמי: זו מחשבתן של רמאין. כגון המערב מים ביין, מי בלקיא בשמן, מי מאיס בדבש, חלב חמור בקטף, קומוס במור, עלי גפנים בפליון, סקרא בציר, כרשנים בפלפלין, קנה מאזנים ארוך מצד זה וקצר מצד זה.³² ועל כולן אמר רבי יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר. אם אומר, שמא ילמדו הרמאין. אם לא אומר, שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו. סוף סוף אמרו: "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס'" (הושע יד ז).³³

אִישׁ אֲשֶׁר יֵתֵן לֹו הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד: (קהלת ו ב)

ר' אבא בר כהנא עלה לבית הכנסת (בית המדרש) ושמע קולו של ר' לוי יושב ודורש פסוק זה: "איש אשר יתן לו האלהים". "עושר" - זה בעל מקרא. "ונכסים" - זה בעל משנה. "וכבוד" - זה בעל תוספתא. "ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה" - אלו משניות גדולות כגון משנתו של רבי עקיבא ומשנתו של רבי חייא ושל רבי הושעיה ושל בר קפרא. "ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו" - שאסור להורות מהם. "כי איש נכרי יאכלנו" - זה בעל תלמוד שטמא ומטהר אוסר ומתיר. עמד ר' אבא בר כהנא נשקו על ראשו, אמר לו: אילו לא עליתי אלא לשמוע מפיד הטעם הזה דיי.³⁴

שבת שלום ומועדים לשמחה

מחלקי המים³⁵

מים אחרונים: ראו מהדורה מדויקת ומדעית של [מדרש קהלת רבה בהוצאת מכון שכטר למדעי היהדות](#).

³¹ ראו מדרש זה בדברינו [משלי חיות במדרש](#) בפרשת וישלח, שם גם הסברנו בקצרה מי הוא האיש ששמו גניבא שמביא משל זה וגם הערנו שהמשל אינו מוכר בספרות המשלים הכללית (אסופוס, קרילוב, לה-פונטיין ועוד) ומקורו הוא כנראה כאן בקהלת רבה. עכ"פ, זו גישתו הפסימית של קהלת על החיים! ראו בהמשך המדרש שם: "תני בשם רבי מאיר: כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות כלומר כל העולם שלו הוא אני נוחלו. וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות כלומר לא נחלתי מן העולם הזה כלום". אבל מנגד אמרו: [בשבילי נברא העולם](#) - דברינו בדפים המיוחדים.

³² ראו גמרא בבא בתרא דף פט דוגמאות חכמות לרמאות במשקל ובמידות. ומשניהם אפשר ללמוד הרבה על ה"פטנטים" דאז. ראו דברינו [איפה ואיפה - על מידות ומשקלות](#) בפרשת כי תצא.

³³ וכמו "יאבד העולם מפני השוטים?" (עבודה זרה נד:), או "כל הרוצה לטעות - יטעה" (בראשית רבה על הפסוק "נעשה אדם") ואפשר שלא בכדי הובא מדרש זה בקהלת רבה. הדברים מכוונים על קהלת עצמו. "בקשו חכמים לגנוז את קהלת" (ראו דברינו [בנושא זה](#)) או לפחות התחבטו אם לומר את קהלת בציבור אם לא. ונמנו וגמרו שקהלת לא ייגנו ואף ייקרא (לפחות אצל האשכנזים) ו-"צדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס'".

³⁴ דור האמוראים המאוחר נותן לדורות הקודמים את מלוא הכבוד וההערכה ועם זאת נוטל לעצמו את מלוא הסמכות ההלכתית - בלי להתבייש ובלי לפחד. והיום גם איננו פוסקים מהתלמוד. ראו דברינו [חדשים גם ישנים - אחרונים גם ראשונים](#) בשירי השירים וכן "מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו" - בדברינו נחשתן. ולוואי ונזכה גם אנחנו.

³⁵ "ניסוך המים בחג כדי שיתברכו עליך מי גשמים" (תוספתא סוכה ג יח).